

Του Δημήτρη Ν. Κασαπίδη, Δρος Ιστορίας στο Παν/μιο Γιοχάνεσμπουργκ.

Η πρώτη εγκατάσταση σε μόνιμη βάση Ισραηλιτών στη Ξάνθη και την ευρύτερη περιοχή της ανάγεται στον 19^ο αιώνα και οφείλεται στο εμπόριο καπνού.

Γνωρίζουμε πως στη Γενισέα ήδη πριν την καταστροφή της ήταν εγκαταστημένος ο Αδόλφος Βίξ, ένας πλούσιος Εβραίος καπνέμπορος από τη Καβάλα και από την άλλη βλέπουμε στη Ξάνθη έναν άλλο επίσης καπνέμπορο τον Ααρών Μωυσή να αναγείρει ένα μεγαλόπρεπο αρχοντικό στα τέλη της δεκαετίας του 1840, αλλά και το χάνι του Μωυσή δίπλα.

Πρόκειται για το αρχοντικό στο οποίο στεγαζόταν μέχρι πρόσφατα το Δημαρχείο της πόλης μας. Οι πρώτοι Εβραίοι που γεννιούνται στη Ξάνθη το 1873, το 1881 αλλά και το 1887-8 ανήκουν αντίστοιχα στις οικογένειες Μαγρίζο, Αντάντο Μπέλλο και Κοέν. Αυτό μας επιτρέπει με βεβαιότητα να υποθέσουμε ότι τα μέλη των οικογενειών αυτών είχαν εγκατασταθεί στην πόλη πριν από την εποχή αυτή.

Λίγα χρόνια αργότερα το 1894 ένα άλλο επιφανές μέλος της Ισραηλιτικής κοινότητας, ο εκ Σερρών ορμώμενος φαρμακοποιός, καπνέμπορος και ασφαλιστής Ισάακ Δανιήλ αναγείρει μεγαλοπρεπές αρχοντικό στην πόλη γνωστό ως μεγάλο σπίτι (Grand maison), έναντι της εκκλησίας του Αγίου Βλασίου στο οποίο στεγάζεται σήμερα ο πολυχώρος σκέψης και πολιτισμού Μάνος Χατζηδάκις.

Την ίδια περίοδο αρχίζουν να εγκαθίστανται στη Ξάνθη και άλλες Εβραϊκές οικογένειες από τη Καβάλα, το Διδυμότειχο, τη Δράμα, τη Θεσσαλονίκη τη Μακρά Γέφυρα, το Κάρλοβο και αρχίζει να σχηματοποιείται μια μικρή Ισραηλιτική κοινότητα.

Η κοινότητα αυτή αποτελείται το 1905 από 15 οικογένειες σύμφωνα με τον Γενικό επιθεωρητή της Ελλάδος Δ. Σάρο, ενώ με βάση την επίσημη οθωμανική καταγραφή των ετών 1906-7 τα μέλη της ανέρχονται σε 234 άτομα. Εξ αυτών οι 148 ήταν μόνιμα εγκατεστημένοι στη Ξάνθη, ενώ οι άλλοι 86 ήταν παρειπίδημοι.

Η αριθμητική αύξηση των μελών της κοινότητας και η οικονομική τους επιφάνεια τους οδήγησαν κάποια στιγμή το 1907 στην απόφαση να επιδιώξουν και επίσημα την αναγνώρισή τους ως αυτόνομη κοινότητα από τις οθωμανικές αρχές. Μια εξέλιξη που θορύβησε τους Έλληνες κατοίκους της πόλης καθώς φοβήθηκαν ότι θα αποτελέσει προηγούμενο για την αντίστοιχη δημιουργία βουλγαρικής κοινότητας στην πόλη.

Αν και δεν γνωρίζουμε πότε αναγνωρίστηκε επίσημα η Ισραηλιτική κοινότητα στην πόλη από τις Οθωμανικές αρχές, η αναγνώριση πρέπει να έλαβε χώρα κατά το χρονικό διάστημα 1907-1910, καθώς το 1910 ή λίγο πριν το 1910 ιδρύεται το Εβραϊκό νεκροταφείο της Ξάνθης –το οποίο αποκατέστησε υποδειγματικά το ΠΑΚΕΘΡΑ- όπου και η παλαιότερη σήμερα σωζόμενη ταφή ανάγεται στο έτος αυτό. Η ίδρυση του νεκροταφείου σε συσχέτισμό με τις ισχύουσες τότε Οθωμανικές νομικές διατάξεις περί Νεκροταφείων του 1852-3 και 1868-9 που προέβλεπαν αφενός την ίδρυση νεκροταφείων έξωθεν των πόλεων και αφετέρου ότι για να ιδρυθεί νεκροταφείο πρέπει να υπάρχει αντίστοιχη κοινότητα μας επιτρέπει να προσδιορίσουμε χρονικά την επίσημη ίδρυσή της την περίοδο αυτή.

Η επίσημη αναγνώριση της κοινότητας από τις Ελληνικές αρχές

Το 1924 ο Ισαάκ Δανιέλ με τη διαθήκη του κληροδοτεί το ποσό των 200.000 δραχμών στην κοινότητα για να αγοραστεί οικόπεδο και να αναγερθεί συναγωγή και επιπλέον άλλες 200.000 δρχ. αν δεν αρκέσει αυτό το ποσό.

Έτσι στις 9 Μαΐου 1924 η Ισραηλιτική κοινότητα αγοράζει οικόπεδο 1350 μ² στην οδό Ανατολικής Θράκης και Σταύρου Χατζησταύρου έναντι 132.000 δρχ. και στις 10 Ιουλίου 1924 τίθεται ο θεμέλιος λίθος της συναγωγής. Η ανέγερση της συναγωγής στοίχισε 1.000.000 δρχ. Έτσι χάρη στον Ισαάκ Δανιέλ ανοίγει ο δρόμος για την επίσημη αναγνώριση της Ισραηλιτικής κοινότητας Ξάνθης και από τις ελληνικές αρχές καθώς με βάση το νόμο 2456/1920 « **εις ας πόλεις του βασιλείου κατοικούσι μονίμως πλείονες των είκοσι ισραηλιτικών οικογενειών και λειτουργεί συναγωγή δύναται να ιδρυθεί δια Βασιλικού Διατάγματος ισραηλιτική κοινότης αναγνωριζόμενη ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου** ».

Η κοινότητα ιδρύεται επίσημα τον Ιούνιο του 1933 με διάταγμα του προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Αλεξάνδρου Ζαΐμη ενώ λίγους μήνες αργότερα καταρτίζεται και το καταστατικό της.

Ο θεσμός του Αρχираββίνου με βάση τις διατάξεις του καταστατικού της κοινότητας

Με βάση το καταστατικό αυτό ως μέλη της κοινότητας θεωρούνται αυτοδίκαια όλοι οι ισραηλίτες το θρήσκευμα που κατοικούν μόνιμα στη Ξάνθη. Ως μόνιμοι κάτοικοι Ξάνθης νοούνται με βάση το καταστατικό όλοι οι Ισραηλίτες ανεξαρτήτως φύλλου, ηλικίας που διαμένουν στην πόλη είτε μόνοι, είτε οικογενειακώς επί έξι μήνες.

Το κεφάλαιο Ζ του καταστατικού που αποτελείται από τα άρθρα 58-66 καθορίζει την εκλογή, τις αρμοδιότητες, τις εξουσίες και τα καθήκοντα του Αρχираββίνου. Με βάση τα άρθρα αυτά ο Αρχираββίνος αποτελεί την ανώτατη θρησκευτική αρχή και αντιπροσωπεύει θρησκευτικά την κοινότητα (άρθρο 58). Ενώπιον των πολιτικών και διοικητικών αρχών της πόλης αλλά και στις διάφορες επίσημες εκδηλώσεις την κοινότητα αντιπροσωπεύουν ο Αρχираββίνος από κοινού με τον πρόεδρο ή τον αντιπρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου, ωστόσο σε περίπτωση κωλύματος αυτών δύναται να εκπροσωπήσει την κοινότητα και μόνος του ο Αρχираββίνος. Τα καθήκοντα του Αρχираββίνου είναι να επιβλέπει την τήρηση των Ιουδαϊκών παραδόσεων, να υποβάλει τον κατάλογο των υποψηφίων για το πνευματικό συμβούλιο, να διορίζει τα μέλη του θρησκευτικού δικαστηρίου (Μπέθ-Ντιν), να παραχωρεί και να ανακαλεί άδειες για τους εξουσιοδοτημένους σφαγείς κρεάτων με βάση τα Ιουδαϊκά έθιμα (Σοχετίμ), τους ειδικούς για την περιτομή (Μοελίμ) και τους Ιεροψάλτες (Χαζανίμ) (άρθρο 59). Για να καταλάβει κάποιος τη θέση του Αρχираββίνου πρέπει να έχει την κατάλληλη θρησκευτική μόρφωση, ανεπίληπτο ήθος και ηλικία όχι μικρότερη των 40 ετών (άρθρο 60). Σε περίπτωση που η θέση του Αρχираββίνου χηρεύσει είτε λόγω θανάτου, είτε λόγω λήξεως της θητείας του που είναι τεταρτοετής και μέχρι την εκλογή νέου, το Διοικητικό και Συμβουλευτικό Συμβούλιο της κοινότητας σε συμφωνία με το πνευματικό συμβούλιο εκλέγουν προσωρινό τοποτηρητή και την εκλογή αυτή κοινοποιούν στο υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Για την εκλογή νέου Αρχираββίνου είναι απαραίτητη η σύγκλιση της κοινοτικής συνέλευσης όπου από κοινού με τα μέλη του πνευματικού συμβουλίου προχωρούν στην εκλογή του με βάση κατάλογο υποψηφίων που καταρτίζει το πνευματικό συμβούλιο (άρθρο 61). Ο προταθείς για τη θέση αυτή για να εκλεγεί οφείλει να λάβει τη ψήφο των 2/3 από τα

παριστάμενα μέλη της κοινοτικής συνέλευσης που θα βρίσκεται σε απαρτία αν συμμετέχουν σε αυτήν τα 2/3 των μελών της κοινότητας και τα 2/3 των μελών του πνευματικού συμβουλίου (άρθρο 62).

Μετά την ανάδειξη του η κοινότητα οφείλει να γνωρίσει την εκλογή του στο υπουργείο Παιδείας το οποίο εντός διμήνου οφείλει να την αποδεχθεί ή να την απορρίψει αν έχει βάσιμες αιτίες, όποτε επαναλαμβάνονται εκ νέου οι εκλογές. Μετά την έγγραφη συναίνεση των Ελληνικών αρχών και αφού ο εκλεγθείς λάβει την Ελληνική Ιθαγένεια αν δεν την έχει ήδη, η κοινότητα προχωρά στη σύναψη τεταρτοετούς συμβολαίου διορισμού (άρθρο 63). Αν και η θητεία του είναι τεταρτοετής με τη συμπλήρωση των τριών ετών η κοινότητα οφείλει να συγκαλέσει έκτακτο συμβούλιο για την επικείμενη πλήρωση της θέσης όπου ο ήδη υφιστάμενος Αρχираββίνος δύναται να επανεκλεγεί και ασκεί παράλληλα τα καθήκοντά του ως το τέλος της τετραετίας (άρθρο 64). Ο Αρχираββίνος δύναται να απολυθεί και να απαλλαγεί των καθηκόντων του για συγκεκριμένη παράβαση των καθηκόντων του – που δεν προσδιορίζεται ρητά-και αφού υποβάλει έγγραφη απολογία προς τη κοινοτική συνέλευση η οποία οφείλει να αποφασίσει για την απόλυσή του την οποία πρέπει να υπερψηφίσουν τα 2/3 των μελών της. Η απόφαση της απόλυσής του διαβιβάζεται κατόπιν στο υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων που είναι αρμόδιο και για την έκδοση του αντίστοιχου προεδρικού διατάγματος (άρθρο 65). Η παραχώρηση επιπλέον προνομίων και δικαιωμάτων στον Αρχираββίνο που δεν προβλέπονται από τις διατάξεις του καταστατικού αυτού είναι εφικτή κατόπιν απόφασης του κοινοτικού συμβουλίου και έγκριση του υπουργείου Παιδείας (άρθρο 66).

Διατελέσαντες Ραββίνοι κατά τη διάρκεια του 20 αιώ να

Αν και η απώλεια αρχειακού υλικού της κοινότητας που συντελέστηκε κατά τη διάρκεια της τελευταίας Βουλγαρικής κατοχής της πόλης δεν μας επιτρέπει να παρουσιάσουμε έναν ολοκληρωμένο κατάλογο των διατελεσάντων ραββίνων ή Αρχираββίνων της Ισραηλιτικής κοινότητας Ξάνθης, μπορούμε ωστόσο να παραθέσουμε τα ονόματα κάποιων από αυτούς για τους οποίους υπάρχει μνεία στα διάφορα ταφικά μνημεία του Ισραηλιτικού νεκροταφείου Ξάνθης τα οποία κατέγραψε το ΠΑΚΕΘΡΑ. Εκτός από αυτούς πληροφορίες για του τελευταίους ραββίνους της πόλης μας παρέχουν και οι λίστες που κατάρτισαν και οι Βουλγαρικές αρχές κατοχής με βάση τις οποίες διενέργησαν τις συλλήψεις των μελών της Ισραηλιτικής κοινότητας όπου σημειώνονται και περισσότερα βιογραφικά στοιχεία.

Ο πρώτος Ραββίνος που μπορούμε να αναφέρουμε είναι ο Χαΐμ Bilalu. Μνεία του ονόματός του συναντούμε στον τάφο της γυναίκας του Εσθήρ Mach ή Vafachli, η οποία μνημονεύεται ως σύζυγος του ραββίνου Χαΐμ Bilalu και απεβίωσε το 1915 σε ηλικία 42 ετών.

Πιθανότατα ο ίδιος ζούσε τότε και ασκούσε χρέη ραββίνου στην υφιστάμενη τότε κοινότητα.

Τον Οκτώβριο του 1919 ραββίνος της Ξάνθης είναι ο Φρανσές (αγνώστου επωνύμου), ο οποίος μνημονεύεται ως μέλος της επιτροπής για την υποδοχή του Ελληνικού στρατού κατά τη διάρκεια της απελευθέρωσης της πόλης.

Ο τρίτος ραββίνος που μπορούμε να μνημονεύσουμε είναι ο Χάιμ Μπέν Αμπραχάμ Sho, το όνομα του οποίου αναφέρεται στο τάφο της συζύγου του Deleria που απεβίωσε στις 5 -2-1935. Πιθανότατα ο ίδιος ζούσε τότε.

Εκτός από αυτούς, στο Ισραηλιτικό νεκροταφείο Ξάνθης υπάρχει και ένας ακόμα τάφος όπου αναφέρεται πως « *εδώ αναπαύεται το νεκρό σώμα του τελευταίου ραββίνου (χωρίς μνεία του ονόματός του) που απεβίωσε στις 11-9-1938* ». Αν ο τελευταίος αυτός ραββίνος μπορεί να ταυτισθεί με τον προαναφερόμενο σύζυγο της Deleria δεν το γνωρίζουμε.

Με βάση πληροφορίες από το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο (ΚΙΣ) γνωρίζουμε τα ονόματα δύο ακόμα διετελεσάντων ραββίνων για του οποίους ωστόσο μπορούμε να παραθέσουμε περισσότερα στοιχεία χάρη στις καταγραφές των Βουλγάρων. Ο πρώτος από αυτούς ήταν ο Ισαάκ Μπέλλο του Χάιμ που γεννήθηκε στη Ξάνθη στις 9.5.1902. Ήταν παντρεμένος με τη Ρόζα που είχε γεννηθεί στις 6.4.1911 στο Διδυμότειχο και διέμεναν στην οδό Ομπόριτσε 17 που με βάση του βουλγαρικούς χάρτες της κατοχής ταυτίζεται με την σημερινή οδό Καραϊσκάκη. Και οι δύο τους εξοντώθηκαν το 1943.

Ο δεύτερος από αυτούς που διετέλεσε και ο τελευταίος ραββίνος της Ξάνθης ήταν ο Νισήμ Γιόζεφ Λατίν που είχε γεννηθεί στο Σβίλεγκραντ στις 10.10.1902. Ήταν παντρεμένος με τη Βιργινία που είχε γεννηθεί στις 8.3.1900. Από το γάμο τους αυτό απέκτησαν οκτώ παιδιά, α) τον Ραφαέλ που γεννήθηκε στις 15.4.1923 στη Θεσσαλονίκη, β) τη Χουρσή που γεννήθηκε στις 10.9.1925, γ) τον Ισαάκ που γεννήθηκε στις 10.9.1928 στις Σέρρες, δ) τον Δαυίδ που γεννήθηκε στις 1.5.1930 στις Σέρρες, ε) τη Σάρα που γεννήθηκε στις 10.8.1932 στις Σέρρες, στ) τη Ρασέλ (Ραχήλ) που γεννήθηκε στις 12.4.1934 στις Σέρρες, ζ) τη Ντόνα που γεννήθηκε το 7.8.1936 στη Ξάνθη, η) και τη Σωσάλα που γεννήθηκε στις 5.9.1938 στη Ξάνθη. Στη Ξάνθη, με βάση τα έτη γεννήσεως των παιδιών του, πρέπει να ήρθε το χρονικό διάστημα 1934-6 προερχόμενος από της Σέρρες. Μετά το θάνατο του προηγούμενου Ραββίνου το 1938, ανέλαβε Αρχираββίνος της πόλης ως το Μάρτιο του 1943 που οι

Βούλγαροι οδήγησαν στον αφανισμό τη μικρή Ισραηλιτική κοινότητα της πόλης. Ο Νισήμ Γιόζεφ Λατίν με βάση τη λίστα των Εβραίων που είχαν καταρτίσει οι Βουλγαρικές αρχές κατοχής για τη Ξάνθη διέμενε με την οικογένειά του το 1943 στην οδό 246 αριθμός 12. Η αναφερόμενη ως οδός 246 από τους Βουλγάρους με βάση δικό τους κατοχικό χάρτη σε αντιπαραβολή με προγενέστερο χάρτη της Ξάνθης του 1930 αλλά και μεταγενέστερους χάρτες της πόλης ταυτίζεται με τη σημερινή οδό Χατζησταύρου.

Για τον τελευταίο αυτό Αρχιραββίνο της Ξάνθης διαθέτουμε και φωτογραφία που τον απεικονίζει μαζί με τις υπόλοιπες αρχές της πόλης κατά τη διάρκεια κάποιας επίσημης τελετής.

Κλείνοντας το μικρό αυτό σημείωμα για τους ραββίνους της Ξάνθης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά το ΠΑΚΕΘΡΑ και το Βασίλη Αιβαλιώτη για την άδεια χρήσης στοιχείων από τις ταφικές επιγραφές του Ισραηλιτικού νεκροταφείου Ξάνθης και το Κώστα Μαυρομάτη για την παραχώρηση άδειας δημοσίευσης της φωτογραφίας από το αρχείο του.

Βιβλιογραφία :

1. Β. Αϊβαλιώτης, Εβραϊκό Νεκροταφείο Ξάνθης. Χρονικό αποκατάστασης κατά τα έτη 2015-6, εκδ. ΠΑΚΕΘΡΑ, Ξάνθη 2016.
2. Π. Γεωργαντζής, Προξενικά Αρχεία Θράκης, τ. Α-Δ, Ξάνθη 1998-2001.
3. Θ. Εξάρχου, Οι Εβραίοι στη Ξάνθη, εκδ. ΠΑΚΕΘΡΑ, Ξάνθη 2001.
4. Θ. Εξάρχου, Δύο Μονογραφίες. Ανάργυρος Σιγάλας – Αρίστος Χασιρτζόγλου, εκδ.ΠΑΜΘ, Ξάνθη 2014.

ΠΗΓΗ: [ιστοσελίδα ΕΜΠΡΟΣ, 20.1.2020](#)